SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:495

av Stefan Olsson (M)

Rätt till ekonomisk ersättning vid allvarliga fall av vanvård inom äldreomsorgen och patientnämnder i kommunerna

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda förutsättningarna för att införa en lag om att omsorgstagare i kommunernas äldreomsorg ska ha rätt till ekonomisk ersättning vid allvarliga fall av vanvård, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att varje kommun ska vara skyldig att inrätta en nämnd som följer upp anmälningar om vanvård, och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Vid allvarliga fall av vanvård inom äldreomsorgen är kommunerna, eller de privata utförare som kommunen anlitat, skyldiga att utreda vad som har hänt och göra en lex Sarah-anmälan till Inspektionen för vård och omsorg, IVO. IVO bedömer om huvudmannen har gjort vad den har kunnat för att undanröja missförhållandena. Är IVO nöjt avslutas ärendet. Om IVO inte ser att huvudmannen anstränger sig för att rätta till problemen kan myndigheten kräva vissa åtgärder med hot om vite.

Så ser den svenska processen ut för ansvarsutkrävande vid allvarliga fall av vanvård inom äldreomsorgen.

Ekonomisk kompensation

Jag menar att detta är otillräckligt eftersom den drabbades perspektiv saknas. Allvarlig vanvård kan exempelvis vara när en omsorgstagare faller hemma i sitt kök och blir liggande, trycker på larmknappen på sitt trygghetslarm, men ingen kommer och hjälper henne förrän efter mycket lång tid. Det finns omtalade fall där den drabbade har fått ligga ensam i mer än ett dygn.

När en sådan sak har hänt är det i första hand inte fråga om att den som har haft ansvaret för omsorgen har brustit i kvalitet utan om att en människas värdighet har kränkts. Att tvingas ligga hjälplös på golvet i timmar är en hemsk upplevelse för den drabbade. Den kan till och med vara livshotande om exempelvis ett höftben har brutits.

När en människa på detta sätt kränks har hon rätt till någon form av skadestånd. Det finns rättsfall där omsorgstagare har stämt sin kommun och fått rätt i domstol. Att behöva anlita rättshjälp och stämma kommunen är dock omständligt och ingenting man kan begära av en gammal människa.

Sverige behöver därför en lag som säger att kommunerna inte bara ska vara skyldiga att utreda vad som har hänt vid allvarliga fall utan även ska vara skyldiga att betala ut ekonomisk kompensation till den som har drabbats. Utbetalningen ska inte ske efter beslut i domstol utan ska ske med automatik.

Hur detta ska vara utformat bör regeringen utreda, men det bör gå att utforma ett system som liknar det som rör patientsäkerheten inom sjukvården med patientsäkerhetslagen och patientskadelagen.

Patientnämnd för äldreomsorgen

Vidare är det rimligt att kommunerna i likhet med regionerna inrättar en patientnämnd dit enskilda kan vända sig när de anser sig ha blivit felaktigt behandlade av den kommunala äldreomsorgen eller av en privat utförare som bedriver omsorgsverksamhet på uppdrag av kommunen.

Inom sjukvården är detta reglerat i hälso- och sjukvårdslagen. Här stadgas att varje region måste ha en patientnämnd. Regionernas patientnämnder handlägger även ärenden som rör den kommunala hemsjukvården, eftersom denna också regleras av samma lag.

Äldreomsorgen styrs dock av socialtjänstlagen och här finns inget motsvarande krav. Det finns olika klagoinstanser i kommunerna, men modellerna är olika och kommunerna kan avstå helt om de vill.

Att det finns patientnämnder för sjukvården beror på att det finns stora risker med felbehandling inom sjukvården och att det är synnerligen kränkande mot den enskilde individen att få felaktig behandling eller ett dåligt bemötande.

Insatser inom äldreomsorgen kan dock också vara omfattande och vara nästan som sjukvård. Det är även äldreomsorgen som har den närmaste kontakten med gamla som är i behov av vård och stöd, och det är äldreomsorgen som ska svara på larm från omsorgstagarna.

Omsorgsinsatserna är på så vis inte mindre viktiga än sjukvårdsinsatserna och därför är det rimligt att samma möjligheter att anmäla brister inom omsorgen finns som inom sjukvården.

Hur ett förslag om en motsvarande patientnämnd för äldreomsorgen bör vara utformat bör regeringen utreda.

Stefan Olsson (M)